

contributes to the strengthening of relations between states. At the same time, transport plays a decisive role in the movement of both goods and people, influencing in turn other sectors of the global economy, including tourism. A modern tourist carrier usually serves two different markets, namely: domestic, international. Each of these markets needs to be further analyzed and segmented into target groups, taking into account socio-demographic profile, economic profile, travel motivation, etc.

Along with positive trends in the field of auto tourism in Ukraine, there are still unresolved issues. This area develops spontaneously, without a large array of investments for development. Disadvantages include the cost of fuel, the presence of toll roads, potential breakdowns during travel or an accident, fatigue from driving, and the difficulty of crossing the customs border. Roads and information bases for tourists – in the form of route schemes and road maps – need further improvement, as well as points of accommodation for motorhomes and simplification of the car rental system. When these tasks are solved, the economic potential of automobile tourism can become one of the leading ones in the tourism industry of Ukraine.

The main types of auto tourism are: safari, jeeping, caravanning, auto tours. The peculiarities of the use of some types of automobile tourism in the world and the possibility of their use in Ukraine are considered.

Keywords: *tourism, automobile tourism, caravanning, jeeping, safari.*

УДК 347.925

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-160-165

Кристина РЕЗВОРОВИЧ[©]

доктор юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН СУДОВОЇ МЕДІАЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Викладено аналіз поточного стану судової медіації в цивільному правосудді України. Досліджено ключові аспекти розвитку судової медіації, зокрема її законодавче забезпечення, практичне впровадження та виклики, з котрими цей механізм зіткнувся в сучасних умовах. Висвітлено ефективність та перспективи використання судової медіації для вирішення цивільних спорів, а також акцентовано увагу на потребі подальшого вдосконалення її інструментарію та популяризації серед громадян і фахівців судової системи.

Розглянуто перспективи використання медіації як самостійного засобу вирішення спорів у цивільному процесі в Україні. Прослідковано історію медіації та практику її використання за кордоном. Досліджено ефективність медіаційної процедури, її значення та сутність, а також роль посередника у досягненні взаємовигідних рішень для конфліктуючих сторін.

Окреслено завдання процедури посередництва (медіації) в цивільному процесі, проведено порівняння медіації та судового порядку вирішення цивільно-правових спорів. Сформовано висновок, що законодавча фіксація інституту медіації сприятиме швидкості та економічній ефективності позасудового вирішення спорів, а також полегшить доступ до правосуддя.

Крім того, розглянуто перспективи впровадження медіації для вирішення цивільних спорів в Україні, визначено проблеми, що гальмують цей процес, та запропоновано конкретні заходи для їх вирішення. Проведено аналіз прогалин сучасного цивільного процесуального законодавства та наслідків використання медіативного методу врегулювання спорів. Досліджено судову практику в цьому контексті.

Ключові слова: *медіація, альтернативний метод вирішення правового спору, медіаційне застереження, примирення, громадянське суспільство, європейські стандарти, угода про результати медіації.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку правової системи України супроводжується активним впровадженням інноваційних методів врегулювання конфліктів та пошуком альтернативних шляхів вирішення цивільних справ. Один із

© К. Резворович, 2024

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1183-613X>

goldkristina@gmail.com

таких перспективних напрямів – це судова медіація. Сприяючи зменшенню судового навантаження та забезпечуючи сторонам можливість активної участі у вирішенні своїх справ, судова медіація відіграє значущу роль у цивільному процесі.

Ідея вирішення конфліктів за допомогою медіаційного підходу до управління суперечками вроджена в сутність людського суспільства. У змінних соціально-економічних умовах сучасності, коли акцент робиться на діалозі, партнерстві та забезпеченні прав та інтересів кожної сторони, судова медіація набуває особливого значення.

Задля визначення ефективності та перспектив розвитку цього інструменту в українській правовій системі необхідно ретельно вивчити основні аспекти його функціонування, вплив на судову практику та перешкоди, що можуть гальмувати його повноцінний розвиток. Проведення такого аналізу є важливим для розуміння та врахування особливостей сучасного контексту судової медіації в Україні та визначення шляхів її подальшого вдосконалення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. В Україні дослідження питань, пов'язаних із застосуванням альтернативних методів вирішення цивільних спорів, проводили Л. Андрієвська, Н. Бондаренко-Зелінська, С. Дяченко, Н. Килинник, І. Ковальчук, Г. Єременко, М. Поліщук, Н. Мазаракі, В. Кудрявцева та ін.

Метою статті є розгляд проблематичних аспектів законодавчого регулювання судової медіації в галузі цивільного процесу України та формулювання пропозицій щодо вирішення цих проблем.

Виклад основного матеріалу. Процедура судового примирення, що включена до вирішення спору за участю судді, являє собою альтернативний метод покращення судової влади, що має позитивний відгук у європейській практиці. Цей інститут був введений в українське законодавство Законом України № 2147-VIII від 03.10.2017, котрим було доповнено Цивільний процесуальний кодекс України главою 4 розділу 3 (статті 201–205). Незважаючи на переваги цих законодавчих змін, такі як уникнення судового формалізму, підвищення довіри до суду, скорочення тривалості вирішення конфлікту та відповідальність сторін, є наявними невіршені питання, котрі обговорюються в наукових колах, щодо правового врегулювання та впровадження цієї процедури [1].

Процедура врегулювання спору за участю судді є новим явищем у правовій системі України, але вона широко використовується та є ефективною у зарубіжних країнах, таких як Австралія, Німеччина, Норвегія, Фінляндія, Болгарія, Хорватія, а також у деяких країнах Східної Європи. Держави-члени ЄС дотримуються Директиви Європейського Парламенту та Ради № 2008/52/ЄС від 21 травня 2008 р., що спрямована на спрощення доступу до альтернативних методів вирішення спорів та підтримку мирного врегулювання, включно з медіацією. Це підтверджується звітами Європарламенту та Ради.

За «концепцією трьох хвиль» розвитку, котру висунув італійський процесуаліст М. Каппеллетті, кожна країна пройшла три етапи реформ у правосудді. Введення альтернативних процедур для врегулювання спорів є ознакою досягнення державою третього етапу розвитку судової системи за зазначеною концепцією, що свідчить про позитивний напрям. Проте подальше вдосконалення цих інститутів є необхідним для неперервного розвитку судової системи [2, с.174].

Важливість судової медіації для України була підтверджена проведенням пілотних проєктів за сприяння Європейської Комісії та Ради Європи у 2006–2007 та 2008–2011 роках, що стосувалися відбору суддів, їхньої підготовки, дисциплінарної відповідальності, розподілу справ та альтернативного вирішення спорів.

Судова медіація, визначена як процес вирішення спорів, відзначається активною роллю судді. Саме суддя допомагає сторонам конфлікту знайти взаємоприйнятне рішення, спрямоване на вирішення їхніх протиріч. Однією з ключових відмінностей від традиційного судового процесу є активне включення сторін у сам процес прийняття рішення [2, с.175].

Добровільність – це невід'ємна частина судової медіації. Сторони вільно обирають участь у процесі та зберігають право в будь-який момент відмовитися від медіації. Це визначається розумінням, що участь у медіації дозволяє більш активно впливати на вирішення справи, на відміну від традиційного рішення, що виноситься

судом.

Ще одна важлива складова судової медіації – конфіденційність. Процес і всі його аспекти є конфіденційними, що забезпечує вільний обмін інформацією між сторонами без завдання шкоди їхньому статусу чи іміджу. Це створює атмосферу відкритості та довіри, необхідну для успішної медіації.

Одним із найважливіших аспектів судової медіації є неупередженість медіатора. Його завдання – не виступати на боці жодної зі сторін, а допомагати їм знайти взаємовигідне рішення. Це сприяє створенню об'єктивного та неупередженого середовища, сприятливого для конструктивної дискусії.

Загальний вплив судової медіації на цивільний процес в Україні визначається сукупністю принципів та підходів, що лежать в її основі. Добровільність та конфіденційність створюють платформу для вирішення конфліктів шляхом спільних зусиль сторін. Судова медіація стає не лише інноваційним методом розв'язання спорів, але й важливим елементом розвитку правової системи, спрямованої на забезпечення справедливості та задоволення потреб суспільства [3, с. 6].

Незважаючи на свою популярність за кордоном та визнання її важливості в Україні, процедура врегулювання спору за участю судді на сьогодні не користується широкою популярністю серед українців. За статистикою, котру навів заступник керівника департаменту аналітичної та правової роботи – начальника правового управління (IV) Верховного Суду М. Шумило на засіданні Міжрегіональної групи регіональних рад з питань реформи правосуддя «Медіація у цивільних спорах» за 2019 рік, було прийнято лише 50 ухвал щодо проведення врегулювання спору за участю судді, і лише в 12 випадках сторони досягли примирення; у 2020 р. ці цифри зросли до 77 та 22 відповідно.

Навіть зі збільшенням кількості ухвал у 2022 р. вони свідчать про те, що цей метод врегулювання конфліктів не є загальноприйнятим, і тому необхідно розглянути чинники, що гальмують його розвиток в Україні.

Однією з основних причин низького застосування судової медіації може бути невизначеність та суперечливість положень Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) щодо врегулювання спору за участю судді. Суддя Верховного Суду А. Калараш вказує, що глава 4 розділу 3 ЦПК України (статті 201–205) містить лише загальні правила щодо врегулювання спору за участю судді, залишаючи багато простору для різних можливостей примирення сторін, порівняно з формалізованою та чітко визначеною процедурою судового розгляду. Це ускладнює популяризацію процедури примирення в судовій практиці [1].

Наприклад, положення статей 201–205 ЦПК України викликають проблеми, такі як нечіткість стосовно того, чи вважається пропозиція щодо застосування цієї процедури правом суду чи обов'язком, відсутність чіткої процедури для врегулювання спору за участю судді та непорозуміння щодо того, чи може суддя надавати юридичні поради та рекомендації під час процедури. Це може викликати суперечки та ускладнювати ефективність такого методу вирішення спорів, а також порушувати принцип неупередженості суду.

Отже, можна стверджувати, що порушення принципу неупередженості судді стає можливим через відсутність повної об'єктивності, тобто чітко визначеної процедури, що характерна для судового розгляду справ. Н. Бондаренко-Зелінська висловлює пропозицію щодо вирішення суперечливості положень ст. 203 ЦПК України шляхом уточнення повноважень судді, дозволяючи йому надавати сторонам юридичні поради та рекомендації лише під час проведення спільних нарад [1]. Важливо зауважити, що внесення змін до цієї статті можливе лише при чіткому розумінні того, що саме мав на увазі законодавець, встановлюючи норми в такій редакції.

Підвищення обізнаності громадян має критичне значення для успішного впровадження та розвитку судової медіації. Багато людей можуть не мати достатньої інформації про те, як судова медіація працює та які можливості вона відкриває для вирішення їхніх конфліктів. Важливо організувати ефективні освітні кампанії для широкого загалу, щоб зробити судову медіацію більш доступною та зрозумілою.

Забезпечення якісного навчання медіаторів та постійне вдосконалення процедур – це інший ключовий аспект вирішення викликів у сфері судової медіації. Медіатори повинні мати високий рівень професійної компетентності та навичок, щоб ефективно впливати на процес вирішення конфліктів. Влада має визначити стандарти та

забезпечити регулярні навчання для медіаторів, щоб підтримувати високий стандарт їхньої роботи [4, с. 5].

Незважаючи на виклики, перспективи розвитку судової медіації в Україні є багатообіцяючими. Важливо продовжувати сприяти розвитку професійної спільноти медіаторів, створювати умови для зручного доступу до їхніх послуг та розширювати сферу застосування судової медіації у різних галузях права. Це передбачає створення спеціалізованих програм для різних галузей, що могли б використовувати судову медіацію для вирішення своїх конфліктів. Посприяти цьому може також розробка імпульсивних заходів та підтримка з боку законодавства.

Також важливо вирішити питання належного рівня підготовки суддів до проведення судової медіації, оскільки ця процедура відрізняється від судового засідання і потребує спеціальних навичок медіатора. Запропоновано врахувати особливості цих двох видів діяльності та недосконалість нормативного регулювання судового примирення, а також створити програму підготовки суддів-медіаторів, зважаючи на необхідність належної психологічної підготовки суддів для виконання ролі медіатора, і визначити конкретні вимоги до їхньої кваліфікації [5, с. 119]. Зокрема, окреслити, що мирне врегулювання спору є правом сторін, а не їхнім обов'язком, та уникнути конфлікту із суддівською роботою. Такий підхід передбачає впровадження окремого інституту судді-медіатора, але з огляду на обмежене застосування судової медіації виникає питання щодо доцільності цього нововведення. Крім того, внаслідок дефіциту суддівських кадрів в Україні запропоноване нововведення може виявитися непрактичним та важким для реалізації, оскільки суддів-медіаторів може бути недостатньо для забезпечення ефективної роботи системи.

З наведеного випливає, що проблема нестачі суддів у судах стає перешкодою для впровадження інституту судді-медіатора, що сучасні науковці вважають доцільним. Це підкреслює термінову потребу у вирішенні згаданого дефіциту суддівських кадрів [6, с. 65].

У контексті розглянутого питання слушним є висвітлення неправдивого твердження, що процедура врегулювання спору за участю судді може зменшити навантаження на суддів в умовах сучасного розвитку цього інституту в Україні. По-перше, для ефективної роботи судової медіації судді повинні мати специфічні навички та знання, що вимагає певного часу для навчання та постійного підвищення кваліфікації. Навіть у випадку, якщо в майбутньому буде проводитися підготовка виключно суддів-медіаторів, які не будуть займатися судовим розглядом справ, вони все одно мають бути суддями. В іншому випадку мова буде йти про позасудову медіацію. По-друге, застосування процедури не означає автоматичного вирішення спору, і можливе призначення подальшого судового засідання. По-третє, вимагається індивідуальний підхід до кожної особи, яка потребує спеціальних навичок.

Висновки. Сучасний стан судової медіації в цивільному процесі України характеризується низкою і значних досягнень, і викликів, що розкриваються через призму декількох ключових аспектів. Однією з ключових складових успішного впровадження судової медіації є підвищення обізнаності громадян про її можливості та переваги.

Значна частина суспільства досі має обмежене розуміння процесу та плюсів медіації. З огляду на це важливим завданням стає розробка та впровадження ефективних освітніх кампаній, спрямованих на поширення інформації про можливості вирішення конфліктів за допомогою медіації. Висвітлення практичних прикладів та успішних кейсів сприятиме формуванню позитивного ставлення до судової медіації серед громадян.

Подальший успіх судової медіації також залежить від якісного навчання медіаторів. Забезпечення їхньої високої кваліфікації і навичок є важливим елементом забезпечення ефективності процесу. Така підготовка повинна враховувати специфіку цивільного процесу та вимоги конкретних ситуацій, із якими можуть стикатися медіатори.

Крім того, постійне вдосконалення процедур судової медіації є критичним для забезпечення її адаптації до змінних умов та потреб громадян. Це передбачає оновлення законодавства, впровадження сучасних методик та технологій, а також адаптацію підходів до специфічних випадків.

Загалом розвиток судової медіації в Україні вимагає інтегрованого підходу, що

охоплює як підвищення свідомості громадян, так і проведення системних змін у навчанні медіаторів та вдосконаленні процедур, забезпечуючи у такий спосіб збалансований та ефективний механізм вирішення цивільних спорів.

Несприятливі обставини, що виникають через нестачу інформації та навичок, можуть стримувати повний потенціал судової медіації. Однак попри це існують перспективи розвитку розглядуваного інституту. Підвищення свідомості, сприятливе середовище для професійної спільноти медіаторів та широкий доступ до послуг судової медіації на різних рівнях правової системи визначають нову еру в розвитку альтернативних методів вирішення конфліктів в Україні.

Завдяки відданості учасників судового процесу, законодавчій підтримці та врахуванню викликів, що існують, судова медіація може стати не лише ефективним інструментом вирішення спорів, але й важливим стимулом для подальшого удосконалення правосуддя в Україні. Збереження та розширення цього напрямку вирішення конфліктів визначатиме не лише ефективність, але й справедливість цивільного процесу, забезпечуючи громадянам альтернативу традиційному судовому шляху та підвищуючи рівень довіри до правової системи.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
2. Можайкіна О. Правовий аналіз врегулювання спору за участю судді. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 2. С. 174–180.
3. Протівень С. Примирення сторін vs вирішення справи. Нова роль суду у вирішенні конфліктів. *Інформаційно-аналітичний центр «ЛІГА»*. 2018. № 3. С. 1–7.
4. Калараш А. Медіація як досудова альтернатива, або Врегулювання спору за участю судді на початку розгляду справи по суті. *Закон і бізнес*. 2021. Вип. 47. С. 1–6.
5. Мамницький В. Ю., Кахнова М. Г. Врегулювання спору за участю судді: проблемні аспекти правозастосовчої практики. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 64. С. 112–123.
6. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Врегулювання спору за участю судді: проблеми та перспективи застосування. *Університетські наукові записки*. 2018. № 67–68. С. 62–70.

*Надійшла до редакції 01.03.2024
Прийнято до опублікування 11.03.2024*

References

1. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Civil Procedure Code of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 18.03.2004. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2004. № 40–41, 42. St. 492. [in Ukr.].
2. Mozhaikina, O. (2018) Pravovyi analiz vrehuliuvannya sporu za uchastiu suddi [Legal analysis of dispute settlement with the participation of a judge]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*. № 2, pp. 174–180. [in Ukr.].
3. Protyven, S. (2018) Prymyrennia storin vs vyrishennia spravy. Nova rol sudu u vyrishenni konfliktiv [Reconciliation of the parties vs resolution of the case. The new role of the court in conflict resolution]. *Informatsiino-analitychnyi tsentr «LIHA»*. № 3, pp. 1–7. [in Ukr.].
4. Kalarash, A. (2021) Mediatsiia yak dosudova alternatyva, abo Vrehuliuvannya sporu za uchastiu suddi na pochatku rozghliadu spravy po suti [Mediation as a pre-trial alternative, or Settlement of the dispute with the participation of a judge at the beginning of the consideration of the case on the merits]. *Zakon i biznes*. Vyp. 47, pp. 1–6. [in Ukr.].
5. Mamnytskyi, V. Yu., Kakhnova, M. H. (2019) Vrehuliuvannya sporu za uchastiu suddi: problemni aspekty pravozastosovchoi praktyky [Dispute settlement with the participation of a judge: problematic aspects of law enforcement practice]. *Zhurnal shhidnoievropeiskoho prava*. 2019. № 64, pp. 112–123. [in Ukr.].
6. Bondarenko-Zelinska, N. L. (2018) Vrehuliuvannya sporu za uchastiu suddi: problemy ta perspektyvy zastosuvannya [Dispute settlement with the participation of a judge: problems and prospects of application]. *Univrsytetski naukovy zapysky*. № 67–68, pp. 62–70. [in Ukr.].

ABSTRACT

Krystyna Rezvorovych. The current state of judicial mediation in the civil process of Ukraine. The article examines the prospects of using mediation as an independent means of resolving disputes in civil proceedings in Ukraine. It traces the history of mediation and the practice of its use abroad. The effectiveness of the mediation procedure, its meaning and essence, as well as the role of the mediator in reaching mutually beneficial solutions for the conflicting parties, were studied. Draft laws in the field of mediation are analyzed, their shortcomings are identified, and changes are proposed for improvement. The reasons for difficulties with the implementation of mediation and the prospects of its implementation in the civil process of Ukraine are discussed.

The article examines the tasks of the mediation procedure (mediation) in a civil process, compares mediation and the judicial procedure for resolving civil legal disputes. The author concluded that the legislative fixation of the institution of mediation will contribute to the speed and economic efficiency of out-of-court dispute resolution, as well as facilitate access to justice. Special attention was paid to the relief of the judicial system, the approximation of the domestic judiciary to European standards and the reduction of state budget costs. In addition, the main principles of mediation in the civil process are defined.

It was determined that judicial mediation, defined as a dispute resolution process, is marked by the active role of the judge. It is the judge who helps the parties to the conflict to find a mutually acceptable solution aimed at solving their contradictions. One of the key differences from the traditional judicial process is the active involvement of the parties in the decision-making process itself.

The article also examines the prospects for the implementation of mediation for the resolution of civil disputes in Ukraine, identifies the problems hindering this process, and proposes concrete measures to solve them. An analysis of the gaps in modern civil procedural legislation and the consequences of using the mediation method of dispute settlement was carried out. The judicial practice in this context was studied.

Keywords: *mediation, alternative method of legal dispute resolution, mediation clause, reconciliation, civil society, European standards, agreement on mediation results.*

УДК 341.231.14:347.77.032

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-165-171

Тамара ЯРОШЕВСЬКА®

доктор юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

Досліджено переваги та недоліки використання технологій штучного інтелекту в умовах війни та у післявоєнний час, обґрунтовано доцільність такого використання. Звернено увагу на те, що, спостерігаючи за швидкими тенденціями трансформації сучасних технологічних процесів, потрібно аналізувати та усвідомлювати не тільки позитивні сторони використання технологій зі штучним інтелектом в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні, а й виявляти негативні наслідки та наміри такого використання. Наголошено на тому, що наразі однією з масштабних та головних проблем використання технологій зі штучним інтелектом є відсутність тієї особи, яка буде нести відповідальність у випадку несправності таких технологій чи їх неправильного використання в умовах війни, що може призвести до непередбачуваних наслідків та заподіяти шкоду цивільному населенню.

Зроблено висновок, що в Україні потрібно сформувати законодавчу базу у сфері використання технологій штучного інтелекту та порушити проблемні питання стосовно відповідальності за таке використання. Наголошено на тому, що при розробці технологій із використанням штучного інтелекту у військових умовах важливо врахувати такі аспекти, як повага до людської гідності та захист цивільного населення.

Ключові слова: *інноваційні цифрові технології, штучний інтелект, використання технологій в умовах війни, післявоєнний час, безпека, негативні наслідки.*

Постановка проблеми. Економічний та інноваційний прогрес в Україні у воєнний та післявоєнний час залежить від ступеня залучення результатів інтелектуальної діяльності, що висуває нові виклики перед системою правового регулювання інтелектуальної власності та спонукає до впровадження інноваційних цифрових технологій.

Воєнні конфлікти у ХХІ ст. мають свої особливості. Це обумовлено тим, що поступово скорочується кількість особового складу та на озброєнні армій провідних

© Т. Ярошевська, 2024

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5525-1681>

yaroshevskaya-t@ukr.net